

EL - HAMÎD

El-Hamid, Allah-ü Zülcelâl'in esmâ-i ilâhisinden bir ism-i şerifleridir. El-Hamîd, ancak kendisine hamd-ü sena olunan, bütün varlığın diliyle biricik övülen anlamlarına gelir. Hamd, ihsan sahibi büyüğü övmek olup, tazim fikri ve teşekkür kasdı ile meth-ü sena etmektir. Her mevcudat hal diliyle olsun, kal diliyle olsun Allah Teâlâ'yı tesbih ve takdis etmektedir. Bütün hamd-ü senalar O'na mahsustur. Hamdle, şükürle kendisine tazim ve ibadet olunacak tek veli nimet ancak O'dur. O'nun karşısında kimse hamd ve tazim edilmeye layık olamaz. Çünkü hamd-ü senayı icab ettiren bütün kemâlât O'ndadır. Her nimetin Mevlâ'sı da ancak O'dur. Fatiha-i Şerif'te "Elhamdülillahi Rabbil âlemin" diyerek hamdın âlemlerin Rabbi olan Yüce Zâtına mahsus olduğunu beyan ediyor kullarına. O Kur'an-ı Azimüşşan ki hilkatimizin gayesini bildiren, dünyaya geliş sırrını açıklayan ve Yaraticımızı, bizi yaşatıp cümle ihtiyaçlarımızı ihsan eden Rabbimizi tanıtan Hak kelâmıdır, rahmet deryası olup faniden bakiye geçişi ve asli vatanımızı, saadet ve şekavetin sebeplerini, saidliğin ve şakiliğin neler olduğunu anlatır. Adeta zulmet içinde kalmış cismimize, kalb ve kafamıza bir nur olarak gelmiştir ki bir ayet-i kerimede "Yuhricuneküm minezzulümatı alennur" beyanları ile zulmetten nura çıkardığını bildirerek Kur'an'ın nur, Kur'an'dan mahrum bir hayatın ise zulmet (karanlık) olduğunu bildirir. Devir hangi devir olursa olsun, asır hangi asır olursa olsun kim ki Kur'an'dan uzak bir hayat yaşıyor, o manen zulmette kalmış bir zavallıdır.

İşte Yüce Mevlâ başta besmele-i şerif ile Rahman ve Rahîm olduğunu bildirip ümmü'l kitap adı verilen Fatiha-i Şerif'te "Elhamdülillahi Rabbil âlemin..." "Hamd, âlemlerin Rabbi, din gününün Mâliki Allah'a mahsustur" diyerek kuluna bir yol yön tayin ediyor ve Yüce Allah muhatab aldığı kuluna bir edep, saygı öğretiyor.

O Kur'an ki nur kaynağıdır, Hakk'ın kelâmıdır. Biz kullar ancak Kur'an sayesinde Resulullah (s.a.v) vasıtası ile Rabbimizi tanırız. O Kur'an sayesinde zararlıyı, faydeliyi, yanlış, doğruyu, hakkı, batılı öğreniyoruz. O Kur'an sayesinde kurtuluş ve selameti, tehlikeyi öğreniyoruz. O Kur'an sayesinde Rabbimize nasıl bir kullukta bulunacağımızı öğreniyoruz. Akıl ki, çok büyük bir nimet-i ilâhî olmasına rağmen vahyin nuru olmadan doğruyu bulamıyor. Akıllı göze benzetecek olursak, gözün işe yaraması için nasıl ki işığa ihtiyaç varsa, ışık olmaksızın gözün bir fonksiyonu yoksa aynen bunun gibi aklın yararlı olması için de Kur'an'a ve Kur'an'ın zıyasına ihtiyaç vardır. Bir Hak dostunun dediği gibi akılla nakil izdivaç edecek ki bereketli mahsül elde edilsin. Kur'an bir vadide, akıl bir vadide kaldığı müddetçe insan Rabbini tanımaktan mahrum olup asla dar'üs-selâmlara yol bulamaz ve "Elhamdülillah Rabbim" diyemez. Bu durumda olanları Kur'an haber vererek elim akıbetlerini bildirir.

O Allah ki, Mâlik'ül mülk'tür, Rezzâk-ı Kerîm'dir. O Allah ki, Mün'im-i hakikidir. O Allah ki, Tevvâb'dır, Gafûr'dur, Raûf'tur, Rahman'dır, Rahîm'dir, hamd O'na mahsustur. Şüphesiz ki O'ndan başka hamda layık olan ve hakkı olan yoktur. Peygamberler ve Efendimiz Resulullah (s.a.v) ki, o Yüce Mevlâ'nın has, değerli, hususi kullarıdır ve Mevlâ'nın biz kullarına birer nimetidirler. Hak kelâmının tebliğcisidirler ki Yüce Mevlâ'dan aldıkları nurlu mesajlarla insanlara ışık tutmuş, yaşayarak da örnek olmuşlardır. Bilhassa Efendimiz (s.a.v) hal, kal, fiiliyatıyla canlı bir Kur'an modeli olmuştur ki, Hz. Aişe (r.a) O'nun ahlakından sorulduğunda "O'nun ahlakı (huluku) Kur'an'dı" diyerek ne güzel tariflemiştir.

Kula düşen o ki, Yüce Mevlâ'nın azamet-i kibriyası, bunca nimet-i uzması, lütuf ve ihsanları karşısında Rabbi Rahimine hali, kali, fiili teşekkür ve minnetlerini arz edip o yüce şanına yakışır senalarla da yine hamd ve senasını beyan etmelidir.

Hamdı da şükür gibi üçe ayırmış âlimler, kavli, fiili, hali olmak üzere üç kısımdır.

1.Kavlî Hamd: Cenab-ı Hak, kendisini nasıl sena ettiyse ve hamdını enbiyasının lisanlarında nasıl icra ettiyse lisanın öyle hamd-ü sena etmesi ki, bunlardan bazıları şöyledir: "Sübhanallahi ve bihamdihi",

"Sübhanallah velhamdülillah",

"Sübhanallahil azîm",

"Semi allahü limen hamde",

"Elhamdülillahillezi tevaza-a küllü şey'in li azametihî, velhamdülillahillezi küllü şey'in li izzetihî, velhamdülillahillezi haza-a küllü şey'in limülkihi, velhamdülillahillezi tesleme küllü şey'in li kudretihî"

(Hamd ederim Allah'a ki, her şey O'nun azameti önünde küçük kalmıştır. Hamd ederim Allah'a ki, her şey O'nun izzeti karşısında zelildir. Hamd ederim Allah'a ki, her şey O'nun mülk-ü saltanatına boyun eğmiştir. Hamd ederim Allah'a ki, her şey O'nun kudretine teslim olmuştur.)

Peygamber Efendimiz Rabb'ül âlemin'e tevazu içerisinde şöyle nida etmiştir:

"Lâ uhsi sene-e aleyke ente kemâ eteyte alâ nefsike"

(Ben Seni layık olduğunca sena edemem, Sen kendini nasıl sena ettiysen öylesin)

Ayet-i kerîmede "Elhamdülillah deyin ve Allah'a gücünüz yettiği kadar itaat ve ittika edin" emri celili mucibince gücümüz yettiğince hamd-ü sena etmekle mükellefiz.

2.Fiili Hamd: Allah'ın rızasını umarak ve ancak O'na teveccüh ederek bedenî ibadet ve hayrata devam etmektir. İnsana lisanı ile hamd etmek ne şekilde vacibse her bir uzvuyla hamd etmek de öylece vacibtir. Kul hangi durumda olursa olsun Cenab-ı Hakk'a hamd etmekle mükelleftir. Nebi (s.a.v) "Elhamdülillah alâ külli hal" buyurmuşlardır ki "her hal için Allah'a hamd olsun" demektir. Kulun Allah'a hamd etmiş olması için her bir uzvunu ne için yaratıldı ise o şekilde, Allah'a kulluk ve O'na kurbiyet yolunda şer-i şerifin beyan ettiği vech ve istikamette kullanması lazımdır. Kulun bu vazifeleri ifade nefsi hazlarını tatmin gibi süfli bir arzusu bulunmamalıdır. Her bir uzvunu her nevi süfliyattan, günah kir ve lekelerinden korumalıdır.

3.Hali Hamd: Ruh cihetiyle yapılan hamddır ki ilmi ve ameli kemâlât ile muttasıf olmak, ahlakı aliyye ile ahlaklanmaktır. İnsanlar hassaten müminler ahlak-ı aliyyeyi kendilerine ahlak edinmekle memurdurlar ki bu ahlak ölçülerini peygamberler birer birer tavsif ve tarif etmişlerdir. Kulun hamdi Allah'ı bildiği ölçüde kıymet kazanır. Evet, kişi ne nisbette marifetullaha vakıfsa o nisbette hamd edebilir ki, kısaca maddi ve manevi bütün nimetleri ister vasıtasız olsun akıl, mantık, sîret, suret, cümle azalar gibi, yer, gök, hava, güneş vs. gibi, ister vasıtalı olsun mesela insanlar eliyle ihsan edilen nimetler gibi, bunların hepsinden dolayı yine ancak O'na hamd-ü sena edilir ki, hamd-ü senaya müstehak ancak O'dur. Her şey O'na aittir, veren de verdiren de O Yüce Hâlık Teâlâ'dır. O'nun izni olmaksızın insan hiçbir şeye malik olamaz. Bu ve benzeri şuurun kalbde hakim olmasıyla ki gönülden gele gele tüm zerrelereyle içten sessiz sedasız Raab'ine hamd ve sena duyguları ile dopdolu olmaya hali hamd denebilir.

Fiili hamd ise hal ve davranışları ile Allah'ın rızası istikametinde olmasıyla Rabbine hamdını ispatlamasıdır. Kali hamd ise başlarda da belirtildiği üzere dili ile içindeki şükran hislerini ve hissettiği ölçüde azamet-i ilahi karşısında hayret ve hayranlık duyguları ile Zât-ı uluhiyetine layık kelimelerle duygularını ikrar etmesidir ki Yüce Rabbimiz bu hususta nasıl hamd edeceğimizi beyan etmiştir.

"İman edip hayırlı işler yapanların son duaları "Âlemlerin Rabbi ola Allah'a hamdolsun" cümlesidir."¹

Bu ayet-i kerîmede Allah (c.c) hali, fiili, kali hamd edenlerden bahsediyor. Çünkü ayette önce "iman edenler" diye bahsediyor, sonra "hayırlı amel işleyenler" buyuruyor. İman etme en büyük ihsan-ı ilâhîdir ve bu nimete mazhar olan hakiki mümin elbette gönül âleminde bütün zerrelereyle deruni hamd ve sena edip bu hislerini amele geçirmeye say edecek yani minnettar olduğu, hamd ettiği Rabbinin buyruklarına saygılı olmayı kendine borç bilecek ve Yüce Mevlâ o kulunu inayeti ile destekleyecek ve güzel ameller, hayırlı işler yapmaya muvaffak edecektir. Kul bu tür nimet-i ilâhînin karşısında hali, fiili hamd etme şuuru, istidadı verip hayırlı işler yapmakta muvaffak kılan Rabbine kali hamd ederek ayette beyan edildiği üzere "Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamd olsun" diyerek hamd-ü senasını ilan edecektir. Her mevzuda olduğu gibi bu mevzuda da fiili ve kavli hamdın derecesi hali hamdın kuvveti nisbetindedir. Kul kalben, ruhen, fikren marifet-i ilahide ne nisbette derinleşirse ve ne nisbette etkilenir heyecan duyarsa o nisbette hali Hamdi, yani kalb ve ruha ait hamd kuvveti bulur ve bu hali hamd ne nisbette ise, fiili ve kali hamd de o nisbetindedir denebilir.

Aşağıda geçen ayet kula hamdı telkin etmektedir:

¹ Yunus:10

“Ve gulilhamdülillahi”² (De ki Allah’a hamd olsun)

Hamdla şükür arasında fark vardır. Her ne kadar bu iki terim birbirine benzer mana taşısa da aynı değildir. Bir nebze anladığımız şu ki:

Şekur ism-i şerifinde gördüğümüz üzere şükür kulun, mün’imi yani hakiki nimet vereni bilip maddi manevi bütün nimetlerin yaratıcısı ve ihsan, ikram edicisi Allah-ü Azimüşşan’a teşekkür etmesi, minnettar olup bu minnettarlığını hali, fiili, kali şükürlerle ifade etmesidir. Hamd ise yine Mevlâ’nın nimet-i uzması, sonsuz bunca ikramı ve ihsanlarını, rahmet ve mağfiretini idrak edip şükran hisleriyle dolup taşmakla beraber bunca baş döndürücü, insanı hayretten hayrete düşüren hadiseler ve sanat-ı ilâhî karşısında Allah’ın azameti, kudreti, hâkimiyeti karşısında “Sübhanallah” diyerek Allah’ı ululamaktır. Bir hücreden koskoca bir insanın var oluşu, bir tohumcuktan koskoca bir ağaç ve tonlarla meyvenin zuhuru, bunca varlık, mahlûkat, şu dünya küresi ve içindekiler, görmediğimiz fakat kısmen haberini aldığımız cimle kâinatın mevcudiyeti ki Yüce Allah’ın kudretinin, azametinin, her şeye kadir-i mutlak oluşunun nişanıdır. İşte insan bu muazzam şeyler karşısında hayretten hayrete düşerken ve Hakim olan Aziz olan Yüce Allah’ın “her şeyi sizin için, sizi de bana kulluk edesiniz diye yarattım” mesajı karşısında yerini, değerini ve sorumluluklarını anlayacaktır. Evet, kalbi ölmedi, vicdanı sönmedi ise, o Rabb-i Rahîm’ine bütün zerrelere ile kali, hali, fiili hamdını yerine getirerek o yüceler yücesi şanı yüce Kâdiru Hakîm Hâlık Teâlâ’yı “Sübhanallah”, “Allah-ü Ekber”, “Sübhanallahi ve bihamdihî” diyerek anacaktır ki hamdını ikrar etmesi kulluğun muktezasıdır.

Alla Teâlâ zatında Hamîd’dir, sıfat e esmasında Hamîd’dir. O’nun kimsenin hamdına asla ihtiyacı yoktur. O haddi zatında mahmud ve hamd-ü senaya müstehaktır.

İnsan iyilik gördüğü insanlara teşekkür eder fakat hiçbir zaman kimse kimseye hamd edemez, hamd yalnız ve yalnız Allah’a âlemlerin Rabbına mahsus bir vecibedir. Sübhaneke allahümme ve bihamdik.

Kula düşen o ki, nankörlerden ve basireti kör olanlardan olmasın. Bunca baş döndürücü sanat-ı ilâhî ve akıllara durgunluk veren hikmetli olaylar ve bunca nimet-i uzma karşısında hissiz kalıp behaim gibi yaşamasın ki maazallah Kur’an böylelerine onlar behaim (hayvanlar) gibidirler, “summun, bükmün, umyün fehüm la yerciun” diyerek ruhen, manen sağır, kör, anlayışsız olduklarına işaretle “halekal insane fi ahseni takvim sümme radednahü esfele safilin” diyerek en güzel surette, fitratta yaratılıp kemâle erme istidadına sahip olan, Rabbin değer verip muhatap aldığı ve “cümle kâinatı senin için yarattım” dediği değerli insan bu farkı idrak etmeyip hayvanlar gibi nefsi hesabına bir hayat sürerse böylelerinin esfel-i safilinde yer alacaklarını tafsilatıyla Kur’an beyan eder.

² İsra:111